

הכותל המערבי הרב מואיז נבון

הרב אליקום דבורקס, צהר יז, הכותל המערבי

אלף תשע מאות ושלושים ותשע שנה חלפו מאז חורבן ביהמ"ק, אולם גם בגלות ובחורבן נותר לעם ישראל "הכותל המערבי" שריד לבית מקדשינו המפואר, המקום היחיד בעולם כולו שבו כלל ישראל שופכים את צקון לבם, אלפי רבבות דמעות ישראל ספוגים באבני הכותל.

~ שריד המקדש ~

שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה ב

א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר (שיר השירים ב) הנה זה עומד אחר פתלנו, ...

במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יא

הנה זה עומד אחר פתלנו, זה כותל מערבי של בית המקדש שאינו חרב לעולם

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ב:ד

... הנה זה עומד אחר פתלנו: אחר כותל מערבי של בית המקדש, למה? שנשבע לו הקדוש ברוך

הוא שאינו חרב לעולם ...

~ איזה כותל? ~

שו"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן כז

בתשובת הרדב"י (סי' תרצא) נשאל, אם מותר להכנס אל העליות הבנויות סביב לבהמ"ק, שהן בולטות לתוך אויר המקדש, על גבי זיזין וגזוזטרות. והשיב: דע כי הדבר ברור בלי ספק, שתחת הכיפה (של מסגד עומר) שם אבן השתיה, הנקראת אצלם אל צכרא, אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערב, הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב, או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב, צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה, שכך היה בין הכותל המערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל שהכתלים נתקדשו. עכ"ד. ולכאורה משמע דס"ל שהכותל המערבי (שלנו) הוא כותל העזרה.

... וז"ל **החכמת אדם** (שער משפטי הארץ סי' ח): והכותל המערבי שנשאר הוא כותל העזרה שהיה לאחורי בית קדשי הקדשים י"א אמה. ע"כ. ואם כנים הדברים הללו, היה יוצא לנו שאסור מן התורה לבעל קרי ולנדה וליוולדת שטרם טבלו לטהרה לגשת אל הכותל המערבי, ... הרב החריף ובקי וכו' מהר"ר **יהושע יוסף כלבו** נ"י, התעורר על מה שאנו מתפללים אצל כותל המערבי. ולדעתו אסור לנו לעמוד במקום הזה, כי הכותל הזה הוא כותל העזרה, ולא כותל של הר הבית כפי שאומרים העולם, וכבר קדמו הרדב"י בזה, והרב **הרידב"ז** [הנ"ל החליט כהרדב"י בזה, אך חכמים אחרים חולקים ואומרים שהוא כותל הר הבית,

... נמצא שאין בין הכותל המערבי של העזרה לאבן השתיה יותר מל"ח אמות. וא"כ איך יתכן שהכותל המערבי שלנו הוא כותל עזרה, בזמן שהמרחק בינו לבין האבן השתיה הוא יותר ממאה ושלושים אמה. ועל כרחך לומר שאין הכותל המערבי הזה [שלנו] אלא כותל הר הבית. ודלא כד' הרדב"ז.

אנציקלופדיה תלמודית כרך י, [הר הבית] טור תקעח

הכתלים שרואים אותם כיום, כתבו ראשונים שהם מחומת הר הבית, ולכן מותר להתקרב לתפלה והשתחויה עד הכתלים⁵¹. אף הכותל המערבי שרואים בימינו, מקום קיבוץ ישראל לתפלה ותחנונים, הוא כותל הר הבית⁵².

הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי, עיר הקודש והמקדש, חלק ד, פרק ב – הכותל המערבי

הסיבה לטעות זו, לחשוב את הכותל הזה לכותל המקדש לקוחה מלשון המ"ר שה"ש (בי ט"ו) "הנה זה עומד אחר כותלנו אחר כותלנו אחר כותל המערבי של בית המקדש שאינו חרב לעולם". ... ופשטות לשון המדרש (בטרם נתבררה המדד, ותכונת הכותל) הבינו רבים שהמכוון כותל המערבי של העזרה, שנתקדשה בקדושת המקדש, כי מלבד הכונה שלא זזה השכינה מן הצד המערבי ... וכאיתא בזוהר שמות (ה' ע"ב): אמר ר"י לעולם לא זזה שכינתא מכותלא דמערבא דמקדשא דכתיב הנה זה עומד אחר כותלנו — ברור מללם שגם לא חרב הכותל במציאות. ... הרי אמרו על הכותל שלא נחרב שהוא הכותל המערבי של בית המקדש. אולם כיום שכבר נחקר הכותל לסביבותיו אין עוד ספק כלל שאין כוונתם לבית המקדש ממש אלא להשריד של חצר המקדש, והוא חומת כותל הר הבית. וכן מבואר למסתכל גם בלשון המ"ר שם שה"ש באמרם: "אחר כותל המערבי של בית המקדש כו' שאינו חרב לעולם ושער הכהן ושער חולדה לא חרבו לעולם עד שיחדשם הקב"ה", ושער הכהנים הוא שער שושן במזרח הר הבית "שבו כהן גדול השורף את הפרה וכו' יוצאין להר המשחה" (מדות פ"א ג'), ושערי חולדה הלא גם הם בדרום הר הבית. הרי מפורש שנשבו דבריהם על שרידי חומת הר הבית.

~ מאי נפקא מינה: הלכות ~
מאת הרב שמואל רבינוביץ', רב הכותל המערבי

❖ כניסת טמאים ברחבה הסמוכה לכותל המערבי

משנה מסכת כלים פרק א

משנה ו - עשר קדושות הן: [1] ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות: משנה ז – [2] עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחים מתוכן את המצורעים ומסבין לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו: משנה ח – [3] לפני מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני [4] הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם [5] החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם [6] עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת [7] עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת [8] עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה: משנה ט – [9] בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם [10] ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוף ידים ורגלים [11] – ראה ר"ש להסבר למה לא עשרה קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה. ...

שו"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן כז

שהדבר ברור להתיר לגשת לכותל המערבי אף למי שטומאה יוצאת מגופו, בלי טבילה, כאשר פשט המנהג, ומנהג ישראל תורה הוא. וכל המחמיר בזה להימנע מלגשת אל הכותל בגלל סיבת טומאה היוצאת מגופו אינו אלא מהמתמיהין.

❖ תחיבת ידים לפרצות שיש בכותל המערבי

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף לב עמוד ב

אמר עולא אמר ריש לקיש: טמא שהכניס ידו לפני [העזרה/הר הבית] לוקה [משום ביאת מקדש בטומאת], שנאמר: בכל קדש לא תגע וגו', מקיש ביאה לנגיעה, מה נגיעה במקצת שמה נגיעה, אף ביאה במקצת שמה ביאה.

- הרב גלבשטיין, משכנות לאביר יעקב (עלה לירושלים תרכ"ט) - מסיק לאיסור כי לעובי חומת הר הבית יש דין קדושת הר הבית, והביא שכן היתה דעתו של המהרי"ל דיסקין גאב"ד בריסק שגר אז בירושלים.
- הרב שטרנבוך - יש איסור בדבר.
- אבני נזר מסוכצ'וב - אין קדושה בחומת הר הבית, ולכן אין איסור להכניס ידיו לכותל המערבי.
- הרב ש"ז אויערבך, שו"ת מנחת שלמה - לדברי הרמב"ם שאיסור "ביאה במקצת" הוא מדרבנן, לא גזרו רבנן אלא כאשר ראוי גם לבוא לידי איסור תורה של ביאת כל הגוף, משא"כ בחורים קטנים, ולכן אין איסור בתחיבת הידים לפרצות שבכותל המערבי.

❖ הנאה ומעילה מהכותל המערבי

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן סג

אם מותר לקחת חתיכה מאבני הכותל המערבי למזכרת

- ביאור שיש לפסוק להלכה שגם באבני הר הבית יש מעילה וכ"ש בכותל המערבי שנקרא כותל המקדש...
- ונמצא שבכותל מערבי שהשאיר לנו השי"ת מבית המקדש, ... אף שהוא כותל של הר הבית - דג"כ הוא בכלל מקדש, נמי הוא הקדש ומועלין בו.... מצד איסור מעילה באבני הכותל - הא ודאי גם במה שלקחו לרשותו אף בלא הנאה איכא האיסור, דהא מעילה איכא על הוצאה מרשות הקדש אף בלא הנאה, ועל הנאה בלא הוצאה מרשות הקדש.
- ... וגם פשוט שנוסף לאיסור מעילה ואיסור לאשתמושי ביה הדיוטא, איכא איסור חמור דלאו דלא תעשוון כן, שהוא לאו לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרות. והוא ברור דהוא אף מעזרות דהר הבית... כשלוקח לאיזה צורך אחר, כהא שלוקח בשביל שרצה שיהיה לו לזכרון, אף אם נימא שהוא כוונה טובה הוא עכ"פ דרך השחתה בהכותל שעובר בזה על לאו דאיכא מלקות.

הרב אליקום דבורקס, צהר יז, הכותל המערבי

- בירושלים התפילה מסוגלת ורצויה ביותר [כמו שכתוב בפדר"א]: "המתפלל בירושלים כאילו מתפלל לפני כסא הכבוד... רבי יוסף גיקאטיליא זצ"ל " ... כשישראל משליחים תפילותיהם מחו"ל נגד ירושלים, משם הם עולות דרך הכותל המערבי."
- רב יעקב עמזון זצ"ל בהקדמה לסידור - "אע"פ ששכינה בכל מקום, מכל מקום אין התפילה בחו"ל עולה במסילה אחת דרך ישירה, כי צריכים לשלוח לא"י ולירושלים אל מקום המקדש, שכנגדו שם שער השמים, ומפני שמקום המקדש מכוון יותר לשער השמים, לכן בזמן שהיה האפשרות להכנס במקדש היו נכנסים שם להתפלל, אולם אחר שנחרב ביהמ"ק נהיה הכותל המערבי מקום הקבוע לתחינה, ואליו נהרו ונוהרים אחינו בניי משנות דור.
- כלי יקר (פי' לך לך) – וכל המסתכל במקום ההוא [הר הבית] מיד נתלבש רוח טהרה וקדושה... כי אף בזמן שבית שלמטה אינה בבנינה, מכל מקום הבית המקודש מלמעלה כנגדו – נצחי... ובכל זמן יורד ממנו השפע על זרע אברהם... כי בו תוקנה השלימות הרוחנית ותזכה לראות פני השכינה, ועל אותו שלימות אמר "לך אתננה ולזרעך עד עולם." הזוהר הקדוש קורא לכותל המערבי "תל שהכל פונים אליו", ומקום של השכינה בכותל, וזה נרמז מילה "כותל" המורכבת משני חלקים "כו" ו"תל" – כ"ו (י-ה-ו-ה).

R. Joseph Soloveitchik, "Worship of the Heart"

- Three "gestures":
 - אינטלקטואלי (Intellectual)
 - האתי (Ethical)
 - האסתטי (Aesthetic)
- "Only through coming in contact with the beautiful and exalted may one apprehend God instead of comprehend Him..."
- "רק באמצעות יצירת קשר עם היפה והמרומם יכול האדם לתפוש את ה-לוהים במקום להשיגו בשכלו..." (עבודה שבלב, עמ' 71).

R. Joseph Soloveitchik, "Worship of the Heart", p.62-3

[P]rayer must be based upon aesthetics, upon religious immediacy and sensuousness. ...

It is impossible to imagine prayer without, at the time, feeling the nearness and greatness of the creator, His absolute justice, His fatherly concern with human affairs, His anger and wrath caused by unjust deeds. When we bow in prayer we must experience His soothing hand and the infinite love and mercy for His creatures. We cling to Him as a living God, not as an idea, as abstract Being. ... There is in prayer an experience of emotions which can only be produced by direct contact with God.

תפילה בהכרח מבוססת על האסתטיקה, על מיידיות דתית וחושניות ... אי אפשר לדמיין תפילה בלי להרגיש בזמנו את קרבתו וגדולתו של הבורא, את הצדק המוחלט שלו, את דאגתו האבהית לענייני אנוש, את כעסו ואת זעמו הנגרם ממעשים בלתי צודקים. כאשר אנו מתפללים בתפילה, עלינו לחוות את ידו המרגיעה ואת האהבה והרחמים האינסופיים ליצורינו. אנו נאחזים בו כאלוהים חיים, לא כרעיון, כישות מופשטת. ... יש בתפילה חוויה של רגשות שנוצרת אך ורק על ידי מגע ישיר עם אלוהים.